

Ágoston Berecz: The politics of early language teaching: Hungarian in the primary schools of the late Dual Monarchy

(Budapest: Pasts, Inc., Central European University. 2013. 284 p.)

A kötet történeti áttekintést nyújt a magyar nyelv tanításáról az osztrák-magyar monarchiabeli elemi iskolákban. Az olvasó átfogó, mindenre kiterjedő képet kap arról, hogy milyen nyelvi, illetve politikai környezetben tanították az iskolákban a magyart. A szerző részletes elemzéssel szolgál a vizsgált időszakban működő felekezeti iskolákról, külön a román felekezeti iskolákról, az erdélyi szász iskolákról, a római katolikus tanintézményekről nem magyar, illetve vegyes nyelvi környezetben.

A kötetet olvasva bepillantást nyerünk a dualista magyar állam oktatáspolitikájába az 1870-es évek és az I. világháború között. Azt is megtudhatjuk, mi volt a célja a magyar nyelvtudás elterjesztésének a nem magyar ajkúak között az elemi oktatáson keresztül. A mű kitér olyan fontos kérdésekre, mint például az írásbeliség elterjedése, az iskolalátogatás formái, szabályozások a magyar nyelv tanítása terén, illetve azok betartatása. Külön fejezetben esik szó az állami iskolákról, a felnőttek részére szervezett magyar nyelvi tanfolyamokról, ezenkívül a különböző tanítási módszerekről is beszámol a szerző.

A magyar nyelv oktatásának korabeli módszerei egészen napjainkig érdemtelenül kevés figyelmet kaptak a történészek és nyelvpedagógusok részéről. Az egyedüli releváns publikáció mindössze néhány kulcsdokumentumra hagyatkozik, és arra összpontosít, hogy a tárgyalt korban a politikusok, illetve döntéshozók a direkt módszert mint nyelvtanítási megközelítést támogatták. Ezért Berecz Ágoston műve e tekintetben is hiánypótlónak minősül.

A szerző a korabeli oktatási rendszer által produkált óriási iratanyag alapján végezte kiterjedt kutatómunkáját. Vizsgálta, elemezte az oktatási ügyekkel foglalkozó sajtó publikációit, oktatásügyi statisztikákat, tankönyveket, tanári kézikönyveket, tanterveket, egyes iskolákról szóló monográfiákat, különböző országok oktatási rendszeréről szóló köteteket, iskolai évkönyveket, minisztériumi rendeleteket, pedagógusszövetségek által tartott konferenciák írott anyagait és a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium fennmaradt ügyiratait. Egykori tanulók és tanárok emlékiratai, a politikai sajtó írásai, röpiratok, brosúrák, korabeli szépirodalmi művek, illetve az országgyűlési akták is a kutatás tárgyául, forrásául szolgáltak.

A kötet tíz fejezete kiemelten foglalkozik azokkal a törvényekkel és rendeletekkel, amelyek a magyar nyelv tanítását szabályozták a nem magyar tannyelvű iskolákban, illetve képet ad e törvények végrehajtásáról, gyakorlati alkalmazásáról.

A magyar nyelvet 1879-ben vezették be kötelező tantárgyként a Magyar Királyság iskoláiban. A szerző bemutatja az állam azon törekvéseit, melyek által javítani és ellenőrizni kívánta a magyar nyelv ismeretét a tanítószék körében.

Berecz rámutat arra, hogy a kezdeti tervek és elképzelések a rendszer tehetetlensége és ellenállása miatt hiúsultak meg, és hogy a kormány csak az 1890-es évekig szavazott bizalmat az állami iskolák létesítésének, 1906-tól újra a felekezeti iskolák kerültek a figyelem középpontjába. Az Apponyi-féle 1907. évi törvény által bevezetett reformok megértését segíti a tanterv ismertetése, amelyet a historiográfia eddig jórészt figyelmen kívül hagyott. Ezenkívül a szerző összehasonlítja az Apponyi-féle törvény által bevezetett pedagógusi bértáblát azokkal a fizetésekkel, melyeket a román felekezeti iskolák tanárai általában elvárhattak, és kísérletet tesz arra, hogy kibogozza a törvény alkalmazása körül kialakult összetett helyzetet.

A kötet nem titkolt célja, hogy rekonstruálja történelmünk egy eddig feltáratlan olyan fejezetét, mely a legnagyobb jelentőséggel bírt a korabeli magyar elit számára. A monográfia képet ad a nemzeti kisebbségek nyelve és a magyar nyelv viszonyáról az Osztrák–Magyar Monarchia elemi iskoláiban, feltáruznak a nemzetépítés korlátai is a monarchiához hasonló többnyelvű országokban.

A tizenegyedik fejezet azokat a következtetéseket tartalmazza, melyeket a szerző az elvégzett elemzések alapján vont le a témával kapcsolatban. A kötet befejezéseként (12. fejezet) a szerző európai példákat hoz fel ugyanabból a korszakból, melyek párhuzam megvonására adnak lehetőséget az olvasó számára. Így például összehasonlíthatjuk a monarchiabeli magyarosítást a Német Birodalom arra irányuló törekvésével, hogy a Poznan tartományban (Nyugat-Poroszország) és Szilízia területén élő lengyeleket elnémetesítse az elemi oktatáson keresztül, ahol az állam kötelezően előírta, hogy mindenkinek meg kell tanulnia írni és olvasni németül.

A függelékben hét táblázatot találhatunk. Ezek mindegyike statisztikai adatokat közöl az 1916-os Magyar Statisztikai Közlemények forrásmegjelölésével anyanyelvi csoportok (magyar, román, német) és megyék bontásában például arra vonatkozóan, hogy hányan tudtak írni és olvasni 1890-ben, 1900-ban és 1910-ben. Arról is kap az olvasó adatokat megyénkénti és korosztályonkénti bontásban, hogy milyen szinten ismerték a román nemzetiségűek a magyar nyelvet 1910-ben, vagy arról, mennyire tudtak a magyarok románul 1910-ben.

A harmincöt oldalas bibliográfia tartalmazza a források részletes, pontos leírását. Ez is a kötet egyik érdeme, hiszen nagyban segíti a témát tovább kutatni kívánók munkáját. Ugyanez elmondható a kötet legvégén található helységnévmutatóról.

Meg kell jegyeznünk, hogy az angol nyelvű mű nyelvezete nem egyszerű, néhol túlságosan irodalmi, hivatalos stílust használ, helyenként elavult szavakkal. Mindent összevetve azonban úgy véljük, a munka értékes leírásnak, elemzésnek, összefoglalónak számít a témával kapcsolatban. Ajánljuk mindazoknak, akik a téma iránt érdeklődnek, illetve hasonló témában szeretnének további kutatásokat végezni.